

การพัฒนาตัวชี้วัดครอบครัวเข้มแข็ง Formulation of Strong Family Indicators

ทิพวัลย์ งามรง*

อ.ดร.มาตรีณี รักษัตานนท์ชัย**

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาตัวชี้วัดครอบครัวเข้มแข็งโดยใช้เทคนิคเดลฟาย ศึกษาจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ 19 ราย ซึ่งแบ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญประเภทข้าราชการ 5 ราย ผู้เชี่ยวชาญประเภทนักวิชาการและอาจารย์ระดับอุดมศึกษา 7 รายและผู้เชี่ยวชาญประเภทนักพัฒนาเอกชนและธุรกิจเอกชนด้านครอบครัว 7 ราย ซึ่งจะเป็นผู้ตอบแบบสอบถาม 3 รอบ รอบที่ 1 เป็นแบบสอบถามปลายเปิด รอบที่ 2 เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ รอบที่ 3 เป็นแบบสอบถามเหมือนรอบที่ 2 แต่เพิ่มค่ามัธยฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ลงไปแบบสอบถามเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญได้ทบทวนคำตอบ

ผลการศึกษาพบว่า ตัวชี้วัดครอบครัวเข้มแข็งที่ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกัน ซึ่งมีค่ามัธยฐานตั้งแต่ 4.50 ขึ้นไป และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์น้อยกว่า 1.50 แบ่งออกได้เป็น 8 ด้าน 54 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) ด้านการจัดการปัญหาภาวะเสี่ยงและการจัดการในภาวะยากลำบาก 10 ตัวชี้วัด 2) ด้านสัมพันธภาพ 9 ตัวชี้วัด 3) ด้านสุขภาพ 8 ตัวชี้วัด 4) ด้านการอบรมเลี้ยงดู 6 ตัวชี้วัด 5) ด้านทุนทางสังคม 6 ตัวชี้วัด 6) ด้านคุณธรรม 5 ตัวชี้วัด 7) ด้านการเรียนรู้ 5 ตัวชี้วัด และ 8) ด้านเศรษฐกิจ 5 ตัวชี้วัด ตัวชี้วัดที่ได้จากฉันทามติจากผู้เชี่ยวชาญครั้งนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวทั้งภาครัฐและเอกชน อาจนำไปใช้กับกลุ่มครอบครัวในพื้นที่ต่างๆ เพื่อทดสอบว่าจะสามารถวัดความเป็นครอบครัวเข้มแข็งได้หรือไม่

คำสำคัญ: ตัวชี้วัด ครอบครัว ครอบครัวเข้มแข็ง

Abstract

The objective of this research was to formulate the indicators of strong family by applying the Delphi technique. The data were collected from nineteen experts comprising of five government officials, seven scholars and professors in higher education, and seven family development experts from non-profit organizations and family-related businesses that

* นิสิตปริญญาโท สาขาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

** อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

responded to three rounds of questionnaires. The first round was an open-ended questionnaire to gather the input from the experts regarding possible indicators of strong family. The second round was a rating scale questionnaire. The third round questionnaire was similar to the second one, with additional medians and interquartile ranges marked in each question for the experts to review and revise their answers from the second round.

The information gathered from the three rounds of questionnaires had shown the consensus of the experts for the indicators of strong family with the median that was higher than 4.50, and the interquartile range that was lower than 1.50. Such indicators were grouped into eight sections with fifty-four indicators as follows. Ten indicators in the risk, problem, and difficulty management; nine relationship indicators; eight health indicators; six child raising indicators; six social capital indicators; five morality indicators; five learning indicators; and five economic indicators. The indicators yielded from the experts in this research could be further tested by family-related agencies to establish their utilization as the indicators of a strong family.

Keywords: indicator, family, strong family

บทนำ

สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคม ครอบครัวเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดแต่มีความสำคัญที่สุด เนื่องจากครอบครัวเป็นสถาบันหลักที่วางรากฐานให้แก่สถาบันอื่นในสังคม โดยครอบครัวเป็นแหล่งกำเนิดของประชากรมนุษย์และหล่อหลอมพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัวให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ประเทศ และโลกอย่างไม่มีจบสิ้น (จิตตินันท์ เดชะคุปต์, 2547: 5) ดังนั้น การสร้างครอบครัวให้มีความเข้มแข็งสมาชิกในครอบครัวมีความรู้สึกรักอบอุ่นมีความสุขก็อาจจะเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาสังคมให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัวได้ศึกษารูปแบบและโครงสร้างครอบครัวในพ.ศ.2550 และพบว่า โครงสร้างครอบครัวเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต คือมีขนาดเล็กลง จากครอบครัวขยายที่มีปู่ ย่า ตา ยาย อยู่ด้วย กลายเป็นครอบครัวเดี่ยวที่มีเพียงบิดา มารดา และบุตร บิดากับบุตร หรือมารดากับบุตรมากขึ้น ทำให้การสนับสนุนและการดูแลทางด้านจิตใจลดน้อยลง เด็กถูกทอดทิ้ง และมีความเครียดมากขึ้น เนื่องจากบิดามารดาต้องทำงานจึงมีเวลาให้น้อยลง อาจส่งผลกระทบต่อสัมพันธภาพในครอบครัว ความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างครอบครัวเกิดขึ้นจากหลายประการ ได้แก่ การสร้างครอบครัวจากความไม่พร้อมหรือไม่ตั้งใจ เกิดปัญหาหย่าร้างหรือแยกทางกลายเป็นครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว การอพยพย้ายถิ่นของครอบครัวเข้ามาทำงานในเมือง ทั้งบุตรหลานให้เป็นภาระของผู้สูงอายุในชนบทหรือครอบครัวในเมืองที่ต้องทำงานจนไม่มีเวลา จึงต้องปล่อยปละละเลยบุตร การอบรมเลี้ยงดูบุตรไม่ดีเท่าที่ควร ส่งผลต่อปัญหาความสัมพันธ์ภายในครอบครัว เด็กขาดความอบอุ่น ทำให้เกิดปัญหาทางสังคมต่างๆ ตามมา ได้แก่

ปัญหาการติดยาเสพติด การทะเลาะวิวาท และการมีพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม (สำนักผู้เชี่ยวชาญ กรมพัฒนาสังคม, 2552: 26) สอดคล้องกับผลสำรวจเรื่องสุขภาวะครอบครัวในสังคมไทยซึ่งได้จัดทำโดยสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัวมหาวิทยาลัยมหิดลพบว่าประเทศไทยซึ่งมีประชากร 17.9 ล้านครอบครัว มีถึง 2.5 ล้านครอบครัว ที่บุตรและบิดามารดา เผชิญปัญหาความไม่เข้าใจกัน ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาบุตรมีความห่างเหิน (ศิวัพร ปกป้อง, 2552) สภาพความห่างเหินของ บิดามารดาบุตรเกิดขึ้นเนื่องจากสมาชิกแต่ละคนต่างเป็นอิสระต่อกันทุกคนใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่กับสังคมนอกบ้าน บิดามารดาต้องทำงานเพื่อหารายได้ บุตรใช้ชีวิตอยู่กับเพื่อนมากขึ้น ทั้งเรียนหนังสือ เรียนพิเศษ หรือทำกิจกรรมต่างๆ บ้านเป็นเพียงที่พักพิงยามหมดภารกิจ

ความเปลี่ยนแปลงของสถาบันครอบครัวในปัจจุบัน ทำให้เกิดความอ่อนแอของครอบครัว เห็นได้จากรายงานสถานการณ์ครอบครัวเข้มแข็งของสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว เมื่อ พ.ศ. 2552 ซึ่งได้สำรวจกลุ่มตัวอย่าง 9,666 ครอบครัว พบว่า ครอบครัวที่ไม่ผ่านเกณฑ์ครอบครัวเข้มแข็ง สูงถึงร้อยละ 57.16 (สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2553) โดยวัดจากเกณฑ์มาตรฐาน ครอบครัวเข้มแข็งเชิงสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมไทย 5 ด้าน คือ สัมพันธภาพ การพึ่งตนเอง ทุนทางสังคม การปรับตัวในภาวะยากลำบาก และการหลีกเลี่ยงและจัดการความเสี่ยง

จากแนวคิดข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนาตัวชี้วัดครอบครัวเข้มแข็ง โดยใช้วิธีเดลฟายเพื่อหาฉันทามติจากผู้เชี่ยวชาญในการพัฒนาตัวชี้วัดดังกล่าว เพราะสถาบันครอบครัวเป็นรากฐานให้สถาบันอื่นทางสังคม หากครอบครัวมีความเข้มแข็ง สังคมก็จะมีคามเข้มแข็ง ดังนั้นตัวชี้วัดครอบครัวเข้มแข็งที่จะพัฒนาขึ้นนี้อาจนำไปเป็นแนวทางวัดความเข้มแข็งหรือ ประเมินสถานการณ์ครอบครัว ซึ่งหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านครอบครัว ทั้งภาครัฐหรือภาคเอกชน สามารถนำไปใช้เพื่อนำผลที่ได้มาวางแผนในการพัฒนาความเข้มแข็งของครอบครัว ให้ครอบครัวเป็นภูมิคุ้มกันทางสังคมและเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาคนให้เป็นการกำลังสำคัญ ในการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาตัวชี้วัดครอบครัวเข้มแข็งโดยใช้เทคนิคเดลฟาย

ประโยชน์ที่ได้รับ

ผลการวิจัยครั้งนี้จะได้ตัวชี้วัดครอบครัวเข้มแข็งซึ่งอาจนำไปใช้เป็นแนวทางที่ใช้ในการวัดความเข้มแข็งของครอบครัวได้ต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้เทคนิคเดลฟาย ซึ่งครอบคลุมการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญด้านครอบครัวในการ

ตอบแบบสอบถาม 21 รายเพื่อแสวงหาฉันทามติในการสร้างตัวชี้วัดครอบคลุมเข้มแข็ง ซึ่งมีเกณฑ์ที่ใช้ในการสรุปผลการวิจัย คือข้อคำถามใดที่ผู้เชี่ยวชาญตอบแล้วมีค่ามัธยฐานตั้งแต่ 4.50 ขึ้นไป และมีค่าพิสัยระหว่างควอไทล์น้อยกว่า 1.50 ถือเป็นข้อความที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าเหมาะสมและมีความสอดคล้องกัน จึงสรุปว่าสามารถใช้เป็นตัวชี้วัดครอบคลุมเข้มแข็งได้ โดยงานวิจัยครั้งนี้ ครอบคลุม หมายถึง สถาบัน พื้นฐานของสังคมที่ประกอบด้วย สามเภา และบุตร ที่มีความสัมพันธ์ทางสายเลือดหรือทางกฎหมาย

วิธีการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยโดยใช้เทคนิคเดลฟายเพื่อพัฒนาตัวชี้วัดความเข้มแข็งของครอบครัว ผู้วิจัยได้กำหนด กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ

การกำหนดจำนวนกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในการวิจัยครั้งนี้สืบเนื่องจากการตรวจเอกสารซึ่งพบว่าการคัดเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญตั้งแต่ 18 ราย ขึ้นไปจะมีอัตราความคลาดเคลื่อนน้อยลง (Macmillan, 1971 อ้างใน เวชพิสิฐ เอี่ยมมอจ, 2551: 29) ทั้งนี้หากจำนวนผู้เชี่ยวชาญลดลงเหลือ 18 ราย อัตราความคลาดเคลื่อนจะไม่เปลี่ยนแปลง

ผู้วิจัยจึงคัดเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จากผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจ และประสบการณ์ด้านครอบครัว 3 กลุ่มๆ ละ 7 ราย รวมทั้งสิ้น 21 ราย กลุ่มแรกประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญประเภทข้าราชการที่ปฏิบัติหน้าที่หรือเคยปฏิบัติหน้าที่ในหน่วยงานสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข กลุ่มที่ 2 คือผู้เชี่ยวชาญประเภทนักวิชาการและอาจารย์ในระดับอุดมศึกษา ซึ่งมีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไปในสาขาที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว หรือสอนในวิชาที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว ไม่น้อยกว่า 10 ปีขึ้นไป และกลุ่มที่ 3 เป็นผู้เชี่ยวชาญประเภทนักพัฒนาในองค์กรเอกชนและธุรกิจเอกชนที่เกี่ยวข้องกับงานด้านครอบครัว ซึ่งมีประสบการณ์ในการทำงานด้านครอบครัว อย่างน้อย 10 ปี ขึ้นไป ปฏิบัติงานหรือเคยปฏิบัติงานอยู่ในหน่วยงานมูลนิธิเครือข่ายครอบครัว สถาบันรักลูกและนิตยสาร Mother & Care ผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวต้องเป็นผู้ที่เต็มใจให้ข้อมูลตลอดงานวิจัย และสามารถเปิดเผยตนเองได้ เพื่อนำข้อมูลมาดำเนินการตามรูปแบบการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟายได้ครบถ้วน

2. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยังผู้เชี่ยวชาญทั้ง 21 ราย เพื่อให้ข้อมูลโดยการตอบแบบสอบถาม พร้อมทั้งอธิบายเกี่ยวกับเทคนิคเดลฟายว่าจะมีการตอบแบบสอบถาม จำนวน 3 รอบ จึงจะเสร็จสิ้นการศึกษาและนำมาประเมินผลได้ หากมีผู้เชี่ยวชาญบางรายไม่สะดวกในการทำแบบสอบถาม ผู้วิจัยจะคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญในการตอบแบบสอบถามเพิ่มเติม จนครบ 21 ราย หลังจากได้รับการตอบรับจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว ผู้วิจัยจะส่งแบบสอบถามไปยังผู้เชี่ยวชาญทั้ง 21 ราย ทางช่องทางการสื่อสารต่างๆ

เช่น ส่งด้วยตนเอง ทางโทรสาร ทางไปรษณีย์ หรือทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ ตามความประสงค์ของผู้เชี่ยวชาญ แบบสอบถามรอบแรกมีผู้เชี่ยวชาญตอบแบบสอบถามคืนกลับมา จำนวน 19 รายจาก 21 ราย และแบบสอบถามรอบที่ 2 มีผู้เชี่ยวชาญตอบแบบสอบถามคืนกลับมา จำนวน 18 ราย จาก 19 รายในรอบแรก

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้คือ แบบสอบถามความคิดเห็นจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านครอบครัวรวม 3 ชุด ดังนี้

ชุดที่ 1 เป็นแบบสอบถามปลายเปิด ประกอบด้วยข้อคำถามเกี่ยวกับตัวชี้วัดครอบครัวเข้มแข็งที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและแยกออกเป็น 8 ด้าน ได้แก่ ด้านสัมพันธภาพ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเรียนรู้ ด้านการจัดการกับปัญหา ภาวะเสี่ยงและการปรับตัวในภาวะยากลำบาก ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านการอบรมเลี้ยงดู ด้านสุขภาพ และด้านทุนทางสังคม จัดส่งให้ผู้เชี่ยวชาญตอบในรอบที่ 1 โดยใช้เวลา 20 วัน

ชุดที่ 2 เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ โดยให้นำแบบสอบถามรอบ ที่ 1 มาประมวลและสร้างเป็นแบบสอบถามชุดที่ 2 ประกอบด้วยตัวชี้วัด 8 ด้าน 93 ตัวชี้วัด แยกออกเป็นด้านสัมพันธภาพ 14 ตัวชี้วัด ด้านเศรษฐกิจ 12 ตัวชี้วัด ด้านการเรียนรู้ 10 ตัวชี้วัด ด้านการจัดการกับปัญหา ภาวะเสี่ยงและการปรับตัวในภาวะยากลำบาก 15 ตัวชี้วัด ด้านคุณธรรมจริยธรรม 10 ตัวชี้วัด ด้านการอบรมเลี้ยงดู 8 ตัวชี้วัด ด้านสุขภาพ 12 ตัวชี้วัด และด้านทุนทางสังคม 12 ตัวชี้วัด ส่งให้ผู้เชี่ยวชาญตอบในรอบที่ 2 โดยใช้เวลา 7 วัน

ชุดที่ 3 เป็นแบบสอบถามที่มีข้อคำถามเหมือนชุดที่ 2 แต่เพิ่มคำถามมาตรฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ และตำแหน่งที่ผู้เชี่ยวชาญรายนั้นๆ ตอบในรอบที่ 2 ส่งให้ผู้เชี่ยวชาญทบทวนหรือยืนยันคำตอบในรอบที่ 3 โดยใช้เวลา 7 วัน

ผลการศึกษา

ตัวชี้วัดครอบครัวเข้มแข็งที่ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกัน ซึ่งมีค่ามัธยฐานตั้งแต่ 4.50 ขึ้นไป และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์น้อยกว่า 1.50 แบ่งออกได้เป็น 8 ด้าน 54 ตัวชี้วัด ดังนี้

1. ด้านการจัดการปัญหา ภาวะเสี่ยงและการจัดการในภาวะยากลำบาก มี 10 ตัวชี้วัด ดังนี้

1. สมาชิกในครอบครัวมีความสามารถในการรับรู้สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัว
2. สมาชิกในครอบครัวมีความสามารถแก้ไขปัญหาโดยใช้สติพิจารณาไตร่ตรองคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล

3. สมาชิกในครอบครัวมีการเตรียมความพร้อมในการป้องกันปัญหาและสภาวะยากลำบากต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในครอบครัว

4. สมาชิกในครอบครัวมีความสามารถในการจัดการอารมณ์เมื่อเกิดปัญหาหรือภาวะเครียด
5. สมาชิกในครอบครัวมีความอดทนอดกลั้นเมื่อเผชิญสภาวะยากลำบาก
6. สมาชิกในครอบครัวให้กำลังใจซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งร่วมฝ่าฟันอุปสรรค
7. สมาชิกในครอบครัวมีบุคคลหรือองค์กรที่สามารถเข้าถึงเพื่อปรึกษาปัญหาหรือแลกเปลี่ยนประสบการณ์ได้
8. สมาชิกในครอบครัวไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข เช่น สุรา บุหรี่ ยาเสพติด การพนัน หรือเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับบุคคล สถานที่ หรือสิ่งที่จะนำไปในทางเสื่อม
9. ครอบครัวมีความพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนสิ่งต่างๆ เพื่อให้ครอบครัวดำรงอยู่ได้และฟื้นตัวได้เมื่อจัดการปัญหาแล้วเสร็จ
10. สมาชิกในครอบครัวมีอารมณ์ขันหรือมองโลกในแง่ดียามที่ครอบครัวมีความขัดแย้งหรือมีปัญหาต่างๆ

2. ด้านสัมพันธภาพ มี 9 ตัวชี้วัด ดังนี้

1. สมาชิกในครอบครัวมีเวลาอยู่ร่วมกัน
2. สมาชิกในครอบครัวเคารพความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
3. สมาชิกในครอบครัวมีการสื่อสารแลกเปลี่ยน (ทั้งด้านกาย ใจ คำพูด) เป็นการสื่อสารเชิงบวก เช่น การแสดงความรัก โอบกอด ชื่นชม ให้กำลังใจ และไถ่ถามทุกข์สุขกันสม่ำเสมอ
4. การลด ละ เลิก การนอกใจคู่ครอง
5. สมาชิกในครอบครัวไม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน
6. สมาชิกในครอบครัวไม่ใช้ความรุนแรงทำร้ายร่างกาย หรือจิตใจกันและกัน
7. สมาชิกในครอบครัวมีความเข้าใจกัน รู้จักธรรมชาติและอุปนิสัยใจคอของกันและกัน
8. สมาชิกในครอบครัวทุกคนได้รับการดูแลเอาใจใส่ไม่รู้สึกถูกละเลยหรือทอดทิ้งเพิกเฉยโดยเฉพาะเด็กและผู้สูงอายุ
9. สมาชิกในครอบครัวรับรู้การการเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงของสมาชิกคนอื่นๆ เช่นออกไปธุระนอกบ้านหรือเจ็บป่วย

3. ด้านสุขภาพ มี 8 ตัวชี้วัด ดังนี้

1. สมาชิกในครอบครัวมีสุขภาพดีทั้งร่างกายและจิตใจ
2. สมาชิกในครอบครัวมีการดูแลรักษาสุขภาพตน เช่น ออกกำลังกาย ตรวจสุขภาพประจำปี การทำอาหารรับประทานเอง
3. บิดาและ/หรือมารดาสร้างสุขนิสัยที่ดีให้บุตร
4. สมาชิกในครอบครัวรับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะ
5. สมาชิกในครอบครัวมีน้ำสะอาดบริโภค
6. สมาชิกในครอบครัวมีหลักประกันสุขภาพ และเข้าถึงสวัสดิการในการรักษาพยาบาล

7. สมาชิกในครอบครัวมีความสามารถในการดูแลสมาชิกเมื่อเจ็บป่วย
8. สมาชิกในครอบครัวไม่มีบุคคลที่มีพฤติกรรมเสี่ยงด้านสุขภาพ เช่น ดื่มสุรา สูบบุหรี่ ยาเสพติด พฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม

4. ด้านการอบรมเลี้ยงดู มี 6 ตัวชี้วัด ดังนี้

1. สมาชิกในครอบครัวแต่ละคนมีบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบตามศักยภาพของช่วงวัย
2. สมาชิกในครอบครัวทุกคนได้รับความรัก ความอบอุ่นการเอาใจใส่
3. บุตรได้รับการปลูกฝังให้ช่วยเหลือตนเองได้ตามศักยภาพของช่วงวัย
4. บิดาและ/หรือมารดา มีการวางกฎกติกาข้อตกลงกับบุตรเพื่อเสริมสร้างความมีวินัย
5. บิดาและ/หรือมารดา เป็นที่ปรึกษาที่ดีหากบุตรประสบปัญหาต่าง ๆ
6. บิดาและ/หรือมารดา ให้บุตรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องที่สำคัญของครอบครัว

5. ด้านทุนทางสังคม มี 6 ตัวชี้วัด ดังนี้

1. ครอบครัวมีการช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างเครือญาติ
2. สมาชิกในครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้าน
3. สมาชิกในครอบครัวมีเพื่อนบ้านที่สามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้
4. ครอบครัวอยู่อาศัยในสภาพแวดล้อมที่ดี ปลอดภัย
5. ครอบครัวมีความสามารถในการเป็นที่พึ่งให้ญาติและ/หรือเพื่อนบ้านเมื่อประสบปัญหาต่าง ๆ
6. ครอบครัวมีโอกาสในการได้ใช้พื้นที่สาธารณะ สาธารณูปโภค และบริการต่างๆ จากภาครัฐ

6. ด้านคุณธรรม มี 5 ตัวชี้วัด ดังนี้

1. สมาชิกในครอบครัวมีความ เชื่อความศรัทธาต่อหลักธรรมของศาสนาที่นับถือ
2. สมาชิกในครอบครัวมีคุณธรรมในการดำเนินชีวิต เช่น มีความซื่อสัตย์ มีวินัย และถ่ายทอดให้สมาชิกในครอบครัว
3. บิดาและ/หรือมารดาประพฤติตนเป็นคนดีและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุตร
4. สมาชิกในครอบครัวพร้อมให้อภัยสมาชิกที่ทำผิด
5. สมาชิกในครอบครัวมีความตระหนักถึงความสำคัญของครอบครัวมากกว่าประโยชน์ส่วนตน

7. ด้านการเรียนรู้ มี 5 ตัวชี้วัด ดังนี้

1. สมาชิกในครอบครัวมีโอกาสได้รับการศึกษา
2. สมาชิกในครอบครัวรู้จักนำข้อมูลข่าวสารที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน
3. บิดาและ/หรือมารดาต้องเป็นต้นแบบในการใฝ่เรียนรู้
4. บิดาและ/หรือมารดาสามารถถ่ายทอดความรู้ที่ได้รับแก่บุตรได้
5. บิดาและ/หรือมารดา มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับธรรมชาติของบุตรมาก

8. ด้านเศรษฐกิจ มี 5 ตัวชี้วัด ดังนี้

1. หัวหน้าครอบครัวและสมาชิกในครอบครัวมีอาชีพที่สุจริตมั่นคง
2. ครอบครัวมีรายได้เพียงพอในการดูแลสมาชิกให้ดำรงชีพได้
3. ครอบครัวมีเงินออมไว้ใช้ยามฉุกเฉิน
4. ครอบครัวไม่มีหนี้สินหรือหากมีหนี้สินก็มีความสามารถในการชำระคืนได้ตามกำหนดเวลา
5. สมาชิกในครอบครัวรู้สถานะทางการเงินของครอบครัวเพื่อดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับรายได้

ผลการศึกษาข้างต้น มีตัวชี้วัดด้านคุณธรรมจริยธรรมที่มีความไม่สอดคล้องกับมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็งของสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (2552) ซึ่งมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็งของสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว ไม่ได้ระบุว่าตัวชี้วัดด้านคุณธรรมจริยธรรมเป็นส่วนหนึ่งที่จะสร้างให้ครอบครัวเข้มแข็งได้

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยพบว่าตัวชี้วัดครอบครัวเข้มแข็งสามารถแยกได้เป็น 8 ด้าน ผู้วิจัยจึงอภิปรายโดยแบ่งเป็นแต่ละด้านดังนี้

1. ด้านการจัดการปัญหาภาวะเสี่ยงและการจัดการในภาวะยากลำบากจากผลการวิเคราะห์พบว่าผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าตัวชี้วัดครอบครัวเข้มแข็งด้านนี้ครอบคลุมการที่สมาชิกในครอบครัวจะต้องรับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวมีการเตรียมความพร้อมที่จะแก้ไขและหากเกิดปัญหาขึ้นจริงๆ ก็ต้องมีความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีสติ ใช้ความอดทนอดกลั้นให้กำลังใจซึ่งกันและกัน และร่วมทุกข์ร่วมสุขฝ่าฟันไปด้วยกัน ซึ่งสอดคล้องกับ Stinnett (1983, อ้างใน กิตติพัฒน์ นนทบุรีมธุละ, 2546: 134) ที่กล่าวว่า ครอบครัวเข้มแข็งจะต้องสามารถป้องกันปัญหาต่างๆ ที่จะเข้ามาได้เป็นอย่างดีและมีวิธีการจัดการแก้ไขปัญหาได้แม้จะอยู่ในยามที่ยากลำบาก สมาชิกในครอบครัวจะต้องให้กำลังใจซึ่งกันและกันและร่วมกันคลี่คลายปัญหา

2. ด้านสัมพันธภาพ จากผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าตัวชี้วัดครอบครัวเข้มแข็งด้านนี้ ครอบคลุมการที่สมาชิกในครอบครัวจะต้องมีเวลาอยู่ร่วมกัน ดูแลเอาใจใส่ซึ่งกัน รู้จักธรรมชาติอุปนิสัยใจคอและรับรู้การเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง มีการสื่อสารแลกเปลี่ยนในเชิงบวก และไม่มีการนอกใจกัน ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็งของสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (2552) ที่พบว่า ความเข้มแข็งด้านสัมพันธภาพประกอบด้วยสมาชิกในครอบครัวจะต้องมุ่งมั่นในการสร้างและคงความเป็นครอบครัวร่วมกัน มีความรัก ความผูกพันต่อกัน ซึ่งแสดงออกโดยการสื่อสารทำกิจกรรมร่วมกัน คู่สามีภรรยามีความรักใคร่ปรองดอง เช่นเดียวกับสถาบันรักลูก (2550) ที่กล่าวว่า ความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นของสมาชิกในครอบครัวนั้น สมาชิกต้องมีความรู้สึผูกพันทางจิตใจต่อกัน เห็นคุณค่าของกันและกัน ครอบครัวที่จะเป็นปึกแผ่นได้นั้นจำเป็นต้องมีเวลาอยู่พร้อมหน้ากันเพื่อให้มีเวลาได้ทำกิจกรรมร่วมกันตามความต้องการ

3. ด้านสุขภาพ จากผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าตัวชี้วัด

ครอบครัวเข้มแข็งด้านนี้ ครอบครัวการที่สมาชิกในครอบครัวต้องมีสุขภาพดีทั้งร่างกายและจิตใจมีการดูแลสุขภาพของตน เช่น ออกกำลังกาย ตรวจสุขภาพประจำปี มีการรับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะ และมีน้ำสะอาดบริโภคโดยบิดาและ/หรือมารดาต้องเป็นคนสร้างสุขนิสัยที่ดีให้บุตรนอกจากนี้ครอบครัวยังต้องมีความสามารถในการดูแลสุขภาพเมื่อเจ็บป่วยหรือเข้าถึงสวัสดิการในการรักษาพยาบาล และต้องไม่มีบุคคลในครอบครัวที่มีพฤติกรรมเสี่ยงด้านสุขภาพ เช่น ดื่มสุรา สูบบุหรี่ ยาเสพติด พฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็งของสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (2552) ที่พบว่า ครอบครัวเข้มแข็งจะต้องมีความสามารถในการพึ่งพาตนเองทางสุขภาพ จะต้องสามารถส่งเสริมและดูแลสุขภาพของสมาชิก ทั้งด้านการดูแลสุขภาพกายอยู่อย่างถูกสุขลักษณะ การดูแลสุขภาพกายเบื้องต้น มีการออกกำลังกายและได้รับการตรวจสุขภาพ

4. ด้านการอบรมเลี้ยงดู จากผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าตัวชี้วัดครอบครัวเข้มแข็งด้านนี้ ครอบครัวการที่สมาชิกในครอบครัวได้รับความรัก ความอบอุ่นการเอาใจใส่ และแต่ละคนมีบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบตามศักยภาพของช่วงวัย โดยบุตรได้รับการปลูกฝังให้ช่วยเหลือตนเองได้ตามศักยภาพของตนและบิดาและ/หรือมารดามีการวางกฎกติกาข้อตกลงกับบุตรเพื่อเสริมสร้างควมมีวินัยพร้อมทั้งเป็นที่ปรึกษาที่ดีหากบุตรประสบปัญหาต่างๆ พร้อมทั้งให้บุตรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องที่สำคัญของครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับ สถาบันรักลูก (2550) ที่พบว่า ครอบครัวที่เข้มแข็งจะต้องมีความสามารถในการเลี้ยงดูบุตรได้ดี มีบุตรที่มีพัฒนาการดีในแต่ละช่วงวัย ทั้งสุขภาพร่างกายแข็งแรง สุขภาพจิตใจแจ่มใสเข้ากับคนอื่นได้ดี

5. ด้านทุนทางสังคม จากผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าตัวชี้วัดครอบครัวเข้มแข็งด้านนี้ ครอบครัวถึงการที่ครอบครัวมีการได้รับความช่วยเหลือเกื้อกูลจากเครือญาติ มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้าน เพื่อนบ้านพร้อมให้การช่วยเหลือ และยังสามารถในการเป็นที่พึ่งให้กับญาติและเพื่อนบ้านได้นอกจากนี้ยังต้องเป็นครอบครัวที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและมีโอกาสในการได้ใช้พื้นที่สาธารณะ สาธารณูปโภค และบริการต่างๆจากภาครัฐ ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็งของสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (2552) ที่พบว่า ครอบครัวเข้มแข็งด้านทุนทางสังคมจะต้องเป็นครอบครัวที่ได้รับความช่วยเหลือจากภายในครอบครัว เพื่อน คนรู้จัก หรือญาติ เมื่อประสบปัญหา

6. ด้านคุณธรรมจริยธรรมจากผลการวิเคราะห์พบว่าผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าตัวชี้วัดครอบครัวเข้มแข็งด้านนี้ครอบครัวการที่สมาชิกในครอบครัวจะต้องมีความเชื่อความศรัทธาต่อหลักธรรมของศาสนาที่นับถือ พร้อมทั้งมีคุณธรรมที่ดีในการดำเนินชีวิต พร้อมทั้งให้อภัยกับสมาชิกที่ทำผิดโดยบิดามารดาจะต้องเป็นแบบอย่างในการประพฤติตนให้บุตรและทุกคนจะต้องให้ความสำคัญต่อครอบครัวมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ซึ่งสอดคล้องกับ สถาบันรักลูก (2550) ที่พบว่า การจะเป็นครอบครัวเข้มแข็งในด้านคุณธรรมจริยธรรมนั้นสมาชิกในครอบครัวจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของชีวิตครอบครัว สังคม มีหลักธรรมประจำใจ มีความชัดเจนในเรื่องผิด ชอบ ชั่ว ดี และสามารถอบรมสั่งสอนบุตรหรือสมาชิกในครอบครัวไปในทางที่ดี

7. ด้านการเรียนรู้ จากผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าตัว

ชีวิตครอบครัวเข้มแข็งด้านนี้ ครอบครัวถึงการที่สมาชิกในครอบครัวมีโอกาสได้รับการศึกษา รู้จักนำข้อมูลข่าวสารที่ได้รับมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน บิดามารดาจะต้องเป็นต้นแบบในการใฝ่เรียนรู้และสามารถที่จะถ่ายทอดความรู้ที่ได้รับให้บุตรได้ พร้อมทั้งต้องมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับธรรมชาติของบุตรด้วย สอดคล้องกับมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็งของสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (2552) ที่พบว่า สมาชิกในครอบครัวมีความจำเป็นที่จะต้องมีโอกาสที่จะเรียนรู้ เข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่างๆ เพื่อนำมาพัฒนาครอบครัวของตนเอง

8. ด้านเศรษฐกิจ จากผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าตัวชี้วัดครอบครัวเข้มแข็งด้านนี้ ครอบครัวถึงการที่ครอบครัวมีสมาชิกที่มีอาชีพที่สุจริตสามารถเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวได้ ไม่มีหนี้สินและยังมีเงินออมไว้ใช้ยามฉุกเฉิน นอกจากนั้นแล้วสมาชิกในครอบครัวจำเป็นจะต้องรู้สภาวะทางการเงินของครอบครัว สอดคล้องกับ มาตรฐานครอบครัวเข้มแข็งของสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (2552) ที่พบว่า ครอบครัวที่มีความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ จะต้องสามารถบริหารจัดการรายรับรายจ่ายให้เกิดความมั่นคงในความเป็นอยู่และอาชีพ มีเงินออมและปราศจากหนี้สิน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้

1.1 การเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญควรเลือกบุคคลที่มีความสมัครใจในการตอบแบบสอบถาม เนื่องจากต้องใช้เวลาก่อนข้างยาวนานกว่าการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและต้องทำซ้ำไม่น้อยกว่า 2 รอบ ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดความรำคาญแก่ผู้เชี่ยวชาญ และขอยุติการตอบในระหว่างการทำวิจัยได้ ผู้วิจัยจึงควรเก็บข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญให้เกินจำนวนที่กำหนดเพื่อลดความคลาดเคลื่อนของผลการวิจัย

1.2 การศึกษาโดยใช้เทคนิคเดลฟาย ซึ่งเป็นวิธีการวิจัยที่ให้ผู้เชี่ยวชาญที่มีความชำนาญในเรื่องที่ศึกษาเป็นผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 3 รอบ จึงไม่ควรให้เวลาผู้เชี่ยวชาญนานจนเกินไป เนื่องจากผู้เชี่ยวชาญอาจจะลืมหืมแบบสอบถามและทำให้การวิจัยล่าช้า แต่สำหรับผู้เชี่ยวชาญที่ไม่ค่อยมีเวลาร่วมในการตอบแบบสอบถามแต่มีความเต็มใจที่จะตอบแบบสอบถามควรเข้าไปสัมภาษณ์ในรอบแรก เนื่องจากรอบแรกเป็นการตอบแบบสอบถามปลายเปิดที่สามารถถามตอบกับผู้เชี่ยวชาญได้ เพื่อลดเวลาในการรอให้ผู้เชี่ยวชาญเขียนคำตอบให้ และหมั่นทวงถามในรอบที่ 2 และ 3

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 สำหรับการวิจัยครั้งต่อไป อาจนำตัวชี้วัดจากการศึกษาครั้งนี้ไปทดสอบความเข้มแข็งของครอบครัว เพื่อจะได้ทราบว่าตัวชี้วัดนี้สามารถใช้วัดได้จริงหรือไม่ และควรเป็นการทดสอบกับกลุ่มครอบครัวหลายๆ กลุ่ม อาทิ กลุ่มครอบครัวในชุมชน กลุ่มผู้ประกอบการนักเรียนในสถานศึกษา เพราะหากทดสอบกับกลุ่มที่เป็นแกนนำของชุมชนต่างๆ ผลที่ออกมาอาจจะคลาดเคลื่อนได้

2.2 หากมีการวิจัยโดยวิธีวิจัยเดลฟายที่ให้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตอบแบบสอบถามอีกครั้ง อาจจะนำประเด็นที่ผู้เชี่ยวชาญไม่เห็นด้วยว่าควรเป็นตัวชี้วัด มาถามซ้ำอีกครั้งหนึ่งซึ่งสามารถใช้ถามผู้เชี่ยวชาญได้

ทั้งกลุ่มเดิมและกลุ่มใหม่ เนื่องจากหากเป็นกลุ่มเดิมก็จะได้ทราบว่าในช่วงเวลาที่เปลี่ยนแปลงไปความคิดเห็นยังคงเป็นเหมือนเดิมหรือไม่ หากเป็นผู้เชี่ยวชาญกลุ่มใหม่ก็จะทราบว่ามีความคิดเห็นตรงกันหรือต่างกันอย่างไรร่วมกับผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดิมที่เคยแสดงความคิดเห็นในการวิจัยครั้งนี้

2.3 การวิจัยโดยวิธีวิจัยเดลฟายที่ให้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตอบแบบสอบถามอาจเกิดปัญหาเกี่ยวกับความไม่เข้าใจขั้นตอนและวิธีวิจัยของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจึงจำเป็นต้องเข้าพบเพื่ออธิบายและทำความเข้าใจก่อนดำเนินการวิจัย เนื่องจากมีการตอบแบบสอบถาม 3 ครั้ง จึงควรมีความมั่นใจว่ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความรู้เกี่ยวกับวิธีวิจัยเพียงพอสำหรับการตอบแบบสอบถาม

บรรณานุกรม

- กิตติพัฒน์ นนทบุรีมธุล. 2546. “การศึกษาความมั่นคงของครอบครัว พรหมแดนแห่งความรู้เพื่อความมั่นคงของมนุษย์.” **วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์** 11: 130-134.
- จิตตินันท์ เดชะคุปต์. 2547. **ประมวลสาระชุดวิชาจิตวิทยาครอบครัวและครอบครัวศึกษา หน่วยที่ 1-4**. พิมพ์ครั้งที่ 3. บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เวชพิสิฐ เอี่ยมมองอาจ. 2551. **แนวทางการจัดการขยะคอมพิวเตอร์ในอนาคตโดยใช้เทคนิคเดลฟาย**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- คิวพร ปกป้อง. 2552. **สุขภาวะครอบครัวในสังคมไทย** (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.cf.mahidol.ac.th>. (เข้าถึงวันที่ 20 มิถุนายน 2553).
- สถาบันรักลูก. 2550. **เส้นทางครอบครัวเข้มแข็ง**. กรุงเทพมหานคร: รักแฟมิลีกรุ๊ป.
- สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. 2550. **รูปแบบและโครงสร้างครอบครัว** (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: www.thaifamily.in.th. (เข้าถึงวันที่ 20 มิถุนายน 2553).
- _____. 2552. **การศึกษาและพัฒนาแบบจำลองประเมินสถานการณ์ครอบครัวไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- _____. 2553. **สถานการณ์ครอบครัวไทย อย่างปลอดภัยให้กลายเป็นวิกฤตสังคม** (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: www.m-society.go.th. (วันที่เข้าถึง 10 สิงหาคม 2553).
- สำนักผู้เชี่ยวชาญ กรมพัฒนาสังคม. 2552. “ครอบครัวเข้มแข็งสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม.” **วารสารสร้างสังคม** 5 (22): 25-27.